

Isparta İlinde Arazi Toplulaştırması Yapılan Alanlardaki Tarım İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Analizi

Osman MESÇİ¹ Bahri KARLI²

¹Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilim. Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, 32200, Isparta

²Süleyman Demirel Üniversitesi, Ziraat Fak. Tarım Ekonomisi Böl., 32200, Isparta

Özet

Bu çalışmada, Isparta ilinde arazi toplulaştırması yapılan işletmelerin sosyo-ekonomik özelliklerinin belirlenmesi, toplulaştırma öncesi ve sonrasında toplulaştırma yapısının irdelenmesi ve toplulaştırma sonrası işletmelerin ekonomik yapısının ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmanın ana materyalini, Isparta ilinde toplulaştırma yapılan işletmelerden örnekleme yöntemiyle seçilen 65 adet işletmeden, anket yoluyla elde edilen veriler oluşturmuştur. Araştırma verileri 2012 yılı üretim dönemine aittir. İşletmecilerin tarımsal deneyimi ortalama 31,55 yıldır. İşletmecilerin %92,31'i toplulaştırma sonrası arazilerine olan mesafelerinin kıaldığını, %66,15'i ise tarımsal gelirlerinde artış olduğunu belirtmişlerdir. İşletmelerde toplulaştırma öncesi parsel sayısı 17,25 iken toplulaştırma sonrası bu sayı 10,68'e düşmüştür. Ortalama parsel büyüklüğü artmış ve bunun yanında toplulaştırma öncesi şekilsiz parsel sayısı 11,02 adet iken, toplulaştırma sonrası dikdörtgen parsel sayısının (9,00 adet) arttığı tespit edilmiştir. İşletmelerde ortalama gayri safi üretim değeri (GSÜD) 44.273,33 TL iken, toplam GSÜD içinde en büyük payı bitkisel üretim değeri (%98,12) almaktadır. Üretim masraflarının (33.365,46 TL) %46,41'ini sabit masraflar, %53,59'ünü ise değişken masraflar oluşturmuştur. İşletmelerde GSH 49.263,71 TL iken, saf hâsıla 28.971,11 TL'dir. İşletme başına ortalama brüt kar 26.393,90 TL, mutlak kar 10.907,87 TL, nispi kar ise 1,32'dur. Bölgede toplulaştırma çalışmalarının iyileştirilebilmesi için; tarımsal işletmelerde toplulaştırma ile ilgili gerekli eğitim yayım çalışmalarının yaygınlaştırılması ve artırılması, toplulaştırma çalışmaları yapılırken kapalı sulama sistemleri de sisteme entegre edilerek işletmelerin tamamının modern sulama sistemlerinden yararlanmasının sağlanması, işletme ölçeklerinin büyütülmesine dönük politikaların geliştirilmesi, toplulaştırma çalışmaları ile ilgili farkındalığını artırmaya yönelik bölgesel ve ülkesel çapta politikaların izlenmesi yarar sağlayabilecektir.

Anahtar kelimeler: Toplulaştırma, Ekonomik Analiz, Maliyet, Karlılık, Isparta

Socio-Economic Analysis of Farms in the Area of Land Consolidation in Isparta Province

Abstract

This study aimed to identify post consolidation socio-economic characteristics of the agricultural enterprises, elucidate the consolidation structure before and after land consolidation practice, and determine the economic situation of the enterprises after consolidation in Isparta province. The data-set belong to 2012 production period were obtained by the survey in randomly selected 65 farms in the province. The average farmer experience of the enterprises is 31.55 years. 92.31% of the farmers stated that their distance to the land was shortened after consolidation and 66.15% of them stated that their income has increased. The number of individual plots in each enterprise was 17.25 before consolidation, whereas post consolidation number of plots has decreased down to 10.68 suggesting an increase in average stake-size. The number of erratic parcels before consolidation was 11.02 whereas the number of rectangular parcels (9.00) increased after

consolidation. Average gross production value (GPV) is calculated 44273.33 TL in these enterprises of which vegetable production (98.12%) had the biggest share. According to cost analysis of production, 46.41% of costs (33365.46 TL) comes from fixed costs and 53.59% were variable costs. While average gross production (GP) was 49263.71 TL in the enterprises, average net income was calculated as 28971.11 TL. Average gross profit per enterprise was 26393.90 TL, net profit 10907.87 TL, and relative profit was 1.32. In order to enhance the efficiency of consolidation practice in the study area following measures may be taken: educating farmers through regular training and workshops, integrating closed irrigation systems in consolidation processes to ensure usage of modern irrigation systems of farms, developing agricultural and economic policies to increase the scale of the farms, and implementing national and regional policies towards increasing farmer awareness about land consolidation.

Key words: Land Consolidation, Economic Analysis, Cost, Profitability, Isparta

Giriş

Tarım, insanın hayatını devam ettirmesi ve hayvansal ürünlerin üretilmesini sağlayan önemli bir sektördür. Dünyada hızlı nüfus artışı temel sorunların başında gelmektedir. Artan dünya nüfusunun beslenme ve giyinme ihtiyaçlarının giderilebilmesi için tarımsal üretimin artırılması önem arz etmektedir. Tarımsal ürünlerin arttırılmasında kısıtlayıcı faktör tarım topraklarıdır. Birim alandan daha fazla verim alınması ve üretimin artırılmasının temel koşulu, çok parçalı ve küçük birimlerden oluşan işletme yapılarının iyileştirilmesidir. Bunun için yapılması gereken arazi toplulaştırmasıdır. Arazi toplulaştırması ile işletmelerde; parsel sayısı azalacak, ortalama parsel büyüklüğü artacak, işletmeler ekonomik ölçüğe kavuşacak ve işletmelere yönelik alt yapı çalışmaları gerçekleştirilecektir. Bu nedenle, Türkiye’de arazi toplulaştırma çalışmalarına daha fazla önem verilmesi, uygulamalara gidilmesi ve uygulama alanlarının artırılması hem üretici açısından hem ülke ekonomisi açısından önemli bir tarım politikası olarak ele alınmalıdır.

Türkiye’de tarım alanları ile ilgili sorunların çözümü için yapılması gereken geniş kapsamlı arazi toplulaştırmasıdır. Arazi toplulaştırması, ekonomik olarak tarımsal faaliyetleri yapmaya imkân vermeyecek biçimde altyapısı yetersiz, parçalanmış, dağılmış, bozuk şekilli parsellerin oluşturduğu ve küçük birimlerin teşkil ettiği tarım işletmelerinin; modern işletmecilik kurallarına

göre alt yapı (yol, su, drenaj vb.) hizmetlerinin geliştirilmesi için en uygun biçimde birleştirilmesi, şekillendirilmesi ve yeniden düzenlenmesidir (Anonim, 2017a).

Türkiye’de ilk defa arazi toplulaştırması çalışmaları ve uygulamaları Konya ili Çumra ilçesinin Kargın köyünde başlamıştır (Ekinci, 2010). Aynı köyde 1961-1972 yılları arasında II. esas sulama şebekesi altında bulunan toplam 6.000 hektar arazinin toplulaştırılması yapılmıştır. Türkiye’de 1961 yılından 2002 yılına kadar 41 yıl boyunca 450 bin hektar alanda çalışmalar yürütülmüştür. Arazi toplulaştırması, 2002 yılında hız kazanmaya başlamış ve özellikle 2009 yılından sonra GAP’ın devreye girmesi ile büyük bir ivme kazanarak 59 ilde yaklaşık 5 milyon ha alanı kapsayan bir proje durumuna gelmiştir (Anonim, 2012).

Tarım Reformu Genel Müdürlüğü’nce 2010–2015 döneminde DSİ tarafından sulamaya açılacak alanlar başta olmak üzere, Türkiye genelinde 1,9 milyon hektar alanda arazi toplulaştırması çalışmaları devam etmektedir. Türkiye’de arazi toplulaştırması çalışmalarında öncelik, sulamaya açılmış ve açılacak olan 8,5 milyon hektar tarım arazilerinde arazi toplulaştırması çalışmalarının tamamlanmasıdır. Bu kapsamda, toplam 14 milyon hektar alandaki arazi toplulaştırması çalışmalarının 2023 yılına kadar tamamlanması öngörülmektedir (Anonim, 2017b).

Isparta ilinde, tarım işletmelerinin yaklaşık %89’u 20 dekar ve altı araziye sahip

işletmelerden oluşmaktadır. Bu durum, Isparta ilindeki tarım işletmelerinin genelde çok parçalı ve küçük birimlerden oluştuğunu göstermektedir.

Isparta ilinde arazi toplulaştırması çalışmaları kapsamında; Merkez ilçe ile Atabey, Gönen, Keçiborlu ve Şarkikaraağaç ilçelerinde toplam 7.903 hektar arazide toplulaştırma çalışmaları yapılmıştır (Anonim, 2017c).

Türkiye’de arazi toplulaştırması yapılan yerlerde işletmelerin ekonomik analizi ile ilgili çok fazla çalışmaya rastlanılmamıştır. Ancak, arazi toplulaştırması ile ilgili çalışmalar oldukça fazladır. Altıntaş (2006), Tokat ili Erbaa ovasında arazi toplulaştırması yapılmış alanlardaki tarım işletmelerinin sosyo-ekonomik yapısını ortaya koymuştur. Sayılı ve Ekinci (2012), Samsun ili Bafra Ovası Sol Sahil Toplulaştırma Projesi kapsamında toplulaştırması biten üç köyde üreticilerin toplulaştırması konusundaki davranışlarını belirlemiştir. Eser ve Uçan (2012), arazi toplulaştırılması etkinliğinin belirlenmesi adlı çalışmada, Gaziantep ili Nurdağı ilçesi Gedikli köyünde uygulanan arazi toplulaştırılmasının etkinliği konusunu irdelenmiştir. Engindeniz (2012), Türkiye’de arazi toplulaştırmalarındaki gelişmeleri incelenmiş ve toplulaştırma uygulamalarının kırsal kalkınmaya etkilerini değerlendirmiştir. Berk (2015), Aydın ilinde arazi toplulaştırma projesi kapsamında üreticilerin bilinç düzeyini incelemiştir. Karakayacı vd. (2016), arazi toplulaştırmanın arazi değerine olan etkisini irdelenmiştir. Kumbasaroğlu ve Dağdemir (2007), Erzurum Merkez ilçedeki tarım işletmelerini incelenmişlerdir. Bu kapsamda, işletme arazisinin parçalı ve dağınık olmasından kaynaklanan olumsuzlukları ortaya koymuşlar ve elde edilen bu olumsuzluklara çözüm yolları aramışlardır. Küzeci (2008), arazi toplulaştırma çalışmasının tanımı, sağladığı faydalar ve gerekliliği tartışılmış ve günümüze kadar Türkiye’de yapılmış arazi toplulaştırma çalışmaları ve bu çalışmalar esnasında takip edilen yasal prosedürleri incelemiştir. Özer (2010), Çanakkale ili Biga ilçesi Yeniçiftlik köyünde arazi toplulaştırması sonrası

durumun izlenmesi ve değerlendirilmesi konusunu incelemiştir.

Bu çalışmanın amacı; arazi toplulaştırmasının tarım işletmeleri üzerinde oluşturduğu değişim, işletmecilerin toplulaştırmaya bakışları ve arazi toplulaştırmasının sosyal ve ekonomik yönden işletmelere sağladığı faydaların ortaya konulmasıdır.

Materyal ve Yöntem

Araştırmanın ana materyalini, Isparta ilinde arazi toplulaştırması yapılan; Merkez ilçesi Bozanönü ve Kuleönü köyleri, Keçiborlu ilçesi, Gönen ilçesi Güneykent kasabası ile Şarkikaraağaç ilçesi Çiçekpınar köyü tarım işletmelerinden anket yöntemi ile elde edilen birincil veriler oluşturmuştur. Konu ile ilgili ikincil verileri; Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Isparta Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü ve Isparta İl Özel İdaresi toplulaştırma kayıtları oluşturmuştur. Ayrıca konuyla ilgili olarak yapılan araştırmalardan da yararlanılmıştır. Araştırma verileri 2012 yılı üretim dönemine aittir.

Çalışmanın ana kitlesini, araştırma alanında yer alan ve 1998 ile 2011 yılları arasında arazi toplulaştırması çalışması yapılmış tüm işletmeler oluşturmuştur. Örnek sayısının belirlenmesinde Anakitle Oranlarına Dayalı Basit Tesadüfi Olasılık örnekleme “Sonlu Anakitle” (Miran, 2011) formülünden yararlanılmıştır. Örnek sayısı %95 güven aralığında ve %10 hata payında 65 olarak belirlenmiştir.

Arazi toplulaştırması uygulanan alandaki işletmelerden seçilen 65 adet örnek işletme, işletme büyüklük grupları itibarıyla; 0-50 dekar (27 işletme), 51 -100 dekar (18 işletme) 101 dekardan büyük olmak üzere (20 işletme) üç gruba ayrılmıştır. Bu büyüklük grupları ve işletmeler ortalaması dikkate alınarak, analizler yapılmıştır. İşletmeler ortalamasına göre analiz sonuçları çizelgeler halinde verilmiş ve irdelenmiştir.

Çalışmada, tarım işletmelerinin; sosyo - demografik ve ekonomik yapıları irdelenmiş, arazi toplulaştırması öncesi ve sonrasında işletme yapıları ortaya konulmuş ve

işletmelerin yıllık faaliyet sonuçları incelenmiştir.

Bulgular ve Tartışma

İşletme ve işletmeci özellikleri

İncelenen işletmelerde; ortalama işletme genişliği 81,27 dekadır. İşletmeler ortalamasına göre tarım arazilerinin %81,88'i kuru, %18,12'si ise sulu araziden oluşmaktadır. İşletmelerdeki ortalama nüfusun 2,78 kişiden oluştuğu ve işletmelerin %55,38'inde hanedeki birey sayısının 3'ten az olduğu belirlenmiştir. İşletmecilerin eğitim düzeyi irdelendiğinde; %63,08'inin ilkokul, %10,77'sinin ortaokul, %15,38'inin lise, %9,23'ünün yüksekokul ve %1,54'ünün fakülte mezunun olduğu tespit edilmiştir. İşletmecilerin tarımsal faaliyetlerdeki deneyim süresi ortalama 31,55 yıl ve yaklaşık her iki işletmeden birinin traktöre sahip olduğu hesaplanmış, işletmeler ortalamasında traktör sayısı 0,65 olarak belirlenmiştir.

İşletmelerin bitkisel ürün desenleri incelendiğinde, toplam arazinin; %47,21'inde arpa, %19,46'sında buğday, %10,43'ünde fiğ, %5,63'ünde ise yonca ekili olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerde ortalama 2,80 büyükbaş ve 0,62 küçükbaş hayvan bulunmaktadır.

İşletmeler ortalamasına göre işletmecilerin %87,69'u tarımsal kredi kullanmamış, %12,31'i tarımsal kredi kullanmıştır. Kredi kullanan işletmecilerin, aldıkları kredinin %75,00'ini tarımsal girdilerin (kimyasal gübre, motorin, yem, tarımsal ilaç vb.) temininde, %25,00'ini ise diğer amaçlarla kullandıklarını belirtmişlerdir.

İncelenen işletmelerin tarımsal desteklerden faydalanma durumları irdelendiğinde, işletmeler ortalamasına göre, işletmecilerin; %80,00'i alan bazlı desteklerden, %10,77'si yem bitkileri desteğinden, %12,31'i süt primi desteğinden ve %1,54'ü hayvan başına verilen destekten faydalandıklarını ifade etmişlerdir. İşletmecilerin desteklemelerden yararlanma süresi incelendiğinde, yararlanma sürelerinin; alan bazlı desteklerde 7,23 yıl, yem bitkileri desteğinde 1,08 yıl ve süt primi desteğinde 1,09 yıl olduğu tespit edilmiştir. İşletmecilerin

%96,15'i verilen destekleri yetersiz bulurken, %3,85'i ise normal (yeterli) olduğunu belirtmişlerdir.

Görüşülen işletmecilerin tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklıkları incelenmiş, bu kapsamda işletmecilerin; %44,62'si ara sıra, %26,15'i nadiren, %20,00'si sürekli, %7,69'u bazen tarımsal kuruluşları ziyaret ettiklerini belirtirken, %1,54'ü ise tarımsal kuruluşlarla hiçbir ilişkisinin olmadığını ifade etmişlerdir. İşletmecilerin televizyon izleme sıklığıyla ilgili görüşlerine yer verilmiştir. İşletmecilerin %84,62'si her gün televizyon izlediğini beyan ederken, %4,62'si arada sırada ve haftada 1-2 kez, %6,15'i ise hiç izlemediğini ifade etmiştir. Görüşülen işletmecilerin radyo dinleme sıklıkları incelendiğinde, işletmecilerin %49,23'ünün hiç dinlemediği, %26,15'inin arada sırada dinlediği, %18,46'sının her gün dinlediği ve %5,00'inin ise haftada 1-2 kez dinlediği belirlenmiştir. Araştırmaya konu olan işletmecilerin gazete okuma sıklığı incelendiğinde, işletmecilerin %41,54'ü her gün, %24,62'si haftada 1-2 kez, %18,46'sı ayda birkaç kez ve %15,38'i ise hiç gazete okumadığını ifade etmişlerdir. İşletmecilerin %49,23'lük gibi büyük bir çoğunluğunun hiç dergi, broşür vb. okumadığı belirlenirken; %23,08'inin arada sırada, %13,38'inin haftada 1-2 kez ve %12,31'inin her gün takip ettiği tespit edilmiştir. İşletmecilerin kitle haberleşme araçlarını kullanma düzeyleri incelenmiş ve çoğunun (%80,00) orta düzeyde kullandıkları tespit edilmiştir.

İşletmelerde Arazi Toplulaştırmanın Temel Yapısı

İncelenen işletmelerde, arazi toplulaştırması öncesi ve sonrasında parsel şekilleri ve sayıları incelenmiştir. Söz konusu parsel şekilleri; dikdörtgen parsel, yamuk parsel, üçgen parsel, kare parsel ve şekilsiz parsel olmak üzere beş kategoride olduğu incelenmiştir. İşletmelerde toplulaştırma öncesi 4,46 adet olan dikdörtgen parsel sayısının, toplulaştırma sonrası 9,00 âdete yükseldiği; toplulaştırma öncesi 1,00 adet olan yamuk parsel sayısının, toplulaştırma sonrası 0,15 adede düştüğü; toplulaştırma

öncesi 0,22 adet olan üçgen parsel sayısı, toplulaştırma sonrası işletmelerde yer almadığı; toplulaştırma öncesi 0,55 adet olan kare parsel sayısının artarak, toplulaştırma sonrası 0,98 adet olarak gerçekleştiği; toplulaştırma öncesi 11,02 adet olan şekilsiz parsel sayısının, toplulaştırma sonrası azalarak 0,55 adede düştüğü belirlenmiştir (Çizelge 1).

Bu veriler, toplulaştırma sonrası arazilerdeki parsel şekillerinin daha düzgün hale geldiğini göstermektedir.

Parsellerin daha düzgün hale gelmesi hem arazi işleme yönünden hem işgücü ve akaryakıt maliyetlerini azaltması açısından hem de verimliliğin artırılması bakımından önem arz etmektedir. Bu durum, işletmelerde toplam verimliliğin artmasına neden olabilecektir.

Çizelge 1. İşletmelerde arazi toplulaştırması öncesi parsel şekilleri

Table 1. Parcel form before land consolidation in enterprises

Toplulaştırma	Dikdörtgen Parsel	Yamuk Parsel	Üçgen Parsel	Kare Parsel	Şekilsiz Parsel
			Adet		
Toplulaştırma öncesi	4,46	1,00	0,22	0,55	11,02
Toplulaştırma sonrası	9,00	0,15	0,00	0,98	0,55

İşletmelerde arazi toplulaştırması ile birlikte önemli bir değişim gerçekleşmiştir. Bu değişim hem parsel sayısında hem parsel büyüklüğünde hem de işletme genişliğinde olmuştur. İşletmelerin, arazilerin toplulaştırma öncesi 4,71 dekar olan ortalama parsel büyüklüğü toplulaştırma sonrası 8,30

dekar yükselmiş, toplulaştırma öncesi 17,25 adet olan parsel sayısı azalmış ve toplulaştırma sonrası 10,68 adede düşmüş, toplulaştırma öncesi 81,27 dekar olan işletme genişliği artarak toplulaştırma sonrası 88,61 dekar ulaşmıştır (Çizelge 2).

Çizelge 2. İşletmelerde toplulaştırma ile birlikte arazi yapısı

Table 2. Land structure with consolidation in enterprises

Durum	Ortalama
Toplulaştırma öncesi ortalama parsel büyüklüğü (dekar)	4,71
Toplulaştırma öncesi parsel sayısı (adet)	17,25
Toplulaştırma öncesi toplam alan (dekar)	81,27
Toplulaştırma sonrası ortalama parsel büyüklüğü (dekar)	8,30
Toplulaştırma sonrası parsel sayısı (adet)	10,68
Toplulaştırma sonrası toplam alan (dekar)	88,61

Araştırma alanında kuru tarımın yanında sulu şartlarda da üretim yapan işletmeciler bulunmaktadır. Sulu tarım yapan işletmecilerin, toplulaştırma öncesinde sulama yöntemleri irdelenmiş ve bu sulama yöntemlerinden; %61,54'ü salma, %15,38'i yağmurlama, %6,15'i damla sulama, %4,62'si karıkla sulama, %4,62'si tava sulama, %7,69'u ise diğer sulama yöntemlerini kullandıkları tespit edilmiştir. Toplulaştırma sonrası sulama yapan ve kullanılan sulama yöntemlerini uygulayan işletmelerin durumu

irdelendiğinde; %67,69'unun yağmurlama, %10,77'sinin karıkla, %9,23'ünün damla sulama, %7,69'unun tava sulama, %4,62'sinin salma sulama ve %10,77'sinin diğer sulama yöntemleri ile üretim gerçekleştirdiği belirlenmiştir. İşletmelerde, arazi toplulaştırması sonrası modern sulama sistemlerine yöneliş olduğu ve modern sulama sistemlerinin uygulanmasında artış olduğu görülmektedir.

Araştırmaya konu olan işletmelerin, arazi toplulaştırması sonrası sulama suyunun

borulu şebekeden yeterli miktarda alınmadığı belirlenmiştir. Bu bağlamda, işletmecilerin %83,08'i şebekeden yeterli su alınmadığını, %16,92'si ise şebekeden yeterli su alındığını beyan etmiştir. İşletmecilerin %66,15'i arazi toplulaştırması ile sulama sitemlerinin ve diğer altyapı çalışmalarının birlikte yapılmasının uygun olacağını ifade etmişlerdir. Toplulaştırma ile birlikte sulama sistemlerinin ve diğer altyapı çalışmalarının birlikte yapılması hem girdi maliyetlerinin düşmesine hem diğer olumsuz etkenlerin ortadan kalkmasına neden olacaktır. Bu durum, verimliliğin artmasını sağlayacak ve işletmelerin gelir artışına olumlu katkı sağlayabilecektir.

Toplulaştırmanın avantajları

Arazi toplulaştırmasının sağladığı faydalar konusunda işletmecilerin görüşleri alınmış ve bu konuda işletmecilerin, %92,31'i arazilere ulaşım sürelerinin kıaldığını, %7,69'u ise herhangi bir değişiklik olmadığını; %66,15'i tarımsal gelirlerinde artış olduğunu, %32,31'i ise tarımsal gelirlerinde herhangi bir değişiklik olmadığını; %81,54'ünün arazi toplulaştırmasından sonra işgücü kullanımında belirgin bir azalma olduğunu ifade ederken, %18,46'sının ise herhangi bir değişiklik olmadığını belirtmişlerdir.

Araştırmaya konu olan işletmelerde, işletmecilerin %84,62'si arazi toplulaştırması yapılmadan önce toplulaştırmanın faydalı olacağına inandığını, %15,38'i ise faydalı olmayacağını beyan etmiştir. Arazi toplulaştırması sonrasında, işletmecilerin %84,62'si toplulaştırmanın olumlu yönde fikirlerini değiştirdiğini, %15,38'i ise fikirlerini değiştirmedeğini ifade etmiştir.

Görüşülen işletmelerden, işletme ortalaması olarak işletmecilerin %90,77'si üretim deseninin arazi toplulaştırması öncesiyle aynı olduğunu ifade ederken,

%9,23'ü ise üretim deseninin toplulaştırma sonrasında farklılık gösterdiğini belirtmişlerdir. İşletmecilerin %83,08'i toplulaştırmanın üretim masraflarının azalmasına olumlu yansıdığını belirtirken, %16,92'si ise olumlu yansımadığını beyan etmişlerdir.

İncelenen işletmelerde, işletmecilerin arazi toplulaştırma çalışmaları başlamadan önce arazi toplulaştırma konusunu bilme durumu incelendiğinde, işletmecilerin %20,00'si arazi toplulaştırma çalışmalarını duymadığını, %35,38'i duyduğunu, %36,93'si bilgisinin olduğunu ve %7,69'u bilgisinin olduğunu ve toplulaştırma alanlarından bazılarını da gördüğünü beyan etmişlerdir. İşletmecilerin toplulaştırma çalışmalarını hangi kurumun yaptığını bilme durumu incelendiğinde; %46,15'inin bilmediği, %12,31'inin Tarım Reformu Genel Müdürlüğü tarafından yapıldığını, %1,54'ünün DSİ tarafından, %40,00'nin diğer kurumlar tarafından yapıldığını belirtmişlerdir.

İşletmecilerin mevcut durumda arazi toplulaştırmasına karşı tutumlarına bakıldığında, arazi toplulaştırmasını %96,92'si olumlu bulurken, %3,08'i ise olumsuz olduklarını belirtmişlerdir. Arazi toplulaştırmasını olumlu bulan işletmecilerin; %67,69'u arazilerin toplu bir yerde olacağı, %52,31'i sulama ve drenaj tesislerinin yapılacağı, %56,92'si arazilerin tesviye edilerek tarımsal işlemlerin kolaylaşacağı, %52,31'arazilerin tesviye edilerek sulama ve drenaj sistemlerinin yapılacağı, %52,31'i arazilerin bir araya toplanması ile masrafların azalacağı, %50,77'si arazilerin bir araya toplanması ile verim ve gelirin artacağı, %29,23'ü ise her bir arazi parçasının (parsel) başına yol gideceği için toplulaştırmayı olumlu bulmuşlardır (Çizelge 3).

Çizelge 3. İşletmecilerin arazi toplulaştırmasını olumlu bulma nedenleri (*)
Table 3. Reasons for enterprises to positive land consolidation (*)

Nedenler	%
Arazilerin toplu bir yerde olması	67,69
Alt yapı (yol, sulama ve drenaj) tesislerinin yapılması	52,31
Arazilerin tesviye edilmesi ile tarımsal işlemlerin kolaylaşması	56,92
Arazilerin bir araya toplanması ile üretim masraflarının azalması	52,31
Arazilerin bir araya toplanması ile verim ve dolayısıyla gelirin artması	50,77
Her bir parselde yol gitmesi	29,23

(*): Birden fazla seçenek belirtilmiştir.

İşletmecilere, gelecek yıllarda toplulaştırılan alanlarda nasıl bir değişim olabilir konusundaki görüşleri sorulmuştur. Bu konuda işletmecilerin %84,62'si arazinin yeniden parçalanmasının (miras yolu ile) arazi toplulaştırma hizmetlerinin boşa gideceğini düşünürken, %15,38'i ise boşa gitmeyeceği düşüncesinde olduğu görülmektedir.

*Arazi Toplulaştırması Yapılan İşletmelerin Ekonomik Yapısı
İşletmelerin Yıllı Faaliyet Sonuçları*

İncelenen işletmelerde, işletme başına ortalama; üretim masrafları 33.365,46 TL, değişen masraflar 17.879,43 TL, sabit masraflar 15.486,03 TL, gayri safi üretim değeri 44.273,33 TL, brüt kar 26.393,90 TL, mutlak kar ise 10.907,87 TL olarak hesaplanmıştır. Nispi kar 1,32'dir (Çizelge 4). Bu sonuca göre, arazi toplulaştırması kapsamında yer alan işletmelerin yapmış olduğu her 100 TL masrafa karşılık elde ettikleri gelir 132 TL olmuştur. Bu durum, arazi toplulaştırmasının işletme gelirlerine olumlu yansımalarını göstermektedir.

Çizelge 4. İşletmelerin maliyet ve karlılıklarına ilişkin göstergeler
Table 4. Indicators of cost and profitability of enterprises

Göstergeler	İşletme/TL
Üretim Masrafları	33.365,46
Değişen masraflar toplamı	17.879,43
Sabit masraflar toplamı	15.486,03
Gayri safi üretim değeri	44.273,33
Brüt kar	26.393,90
Mutlak kar	10.907,87
Nispi kar (%)	1,32

İncelenen işletmelerde gayrisafi üretim değeri 44.273,33 TL'dir. İşletmeler ortalamasında bitkisel üretim değeri 43.442,09 TL iken, hayvansal üretim değeri ise 831,24 TL'dir. İşletmeler elde ettikleri GSÜD'ün %98,12'sini bitkisel üretimden elde etmişlerdir.

Görüşülen işletmelerin, işletme dışından elde ettikleri tarım dışı gelir 8.101,54 TL'dir.

İşletmeler ortalamasında Gayri Safi Hâsıla ise 49.263,71 TL'dir. Görüşülen işletmelerin masrafları 36.187,85 TL'dir. Saf hâsıla ise 28.974,51 TL'dir (Çizelge 5). Hesaplanan bu değerlerin, işletmelerin karlı bir şekilde çalıştığını göstermekte ve toplulaştırmanın işletme gelirlerine olumlu katkı yaptığını ortaya koymaktadır.

Çizelge 5. İşletmelerin yıllık faaliyet sonuçları
Table 5. Annual operating results of enterprises

Göstergeler	İşletme/TL
Bitkisel üretim değeri	43.442,09
Hayvansal üretim değeri	831,24
Toplam GSÜD	44.273,33
İkametgâh kira karşılığı değeri	4.990,38
GSH	49.263,71
İşletme masrafları	20.289,20
Saf hâsıla	28.974,51

İşletmelerin yıllık tarımsal ve tarım dışı işlerden elde ettikleri gelirler Çizelge 6'da verilmiştir. Buna göre işletmeler ortalamasında tarımsal gelir 20.163,80 TL iken, tarım dışı gelir 8.101,54 TL'dir. İşletmelerin yıllık ortalama 28.264,94 TL gelir

elde ettiği, bu gelirin %71,33'ünü tarımsal faaliyetten sağladığı görülmektedir. Dolayısıyla, toplam işletme gelirinde tarımsal faaliyet gelirinin önemli yer tuttuğu ortaya konulmuştur. Bu durum, arazi toplulaştırması yapılan alanlarda tarımsal üretim faaliyetinin önemli rol oynadığını göstermektedir.

Çizelge 6. İncelenen işletmelerde toplam gelir
Table 6. Total revenue in the enterprises examined

Gelirler	İşletme/TL
Tarımsal gelir	20.163,80
Tarım dışı gelir	8.101,54
Toplam aile geliri	28.264,94
%	
Tarımsal gelir	71,33
Tarım dışı gelir	28,67
Toplam aile geliri	100,00

Sonuç ve Öneriler

Çalışma, Isparta ilinde 1998-2011 yıllarında arazi toplulaştırma çalışmasını yapıldığı alanlarda gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, arazi toplulaştırması yapılan alanlardaki işletmelerin sosyo-ekonomik yapıları incelenmiştir.

Arazi toplulaştırmasının gerçekleştirilmesi ile işletmelerde; parsel sayısının azaldığı, ortalama parsel büyüklüğünün arttığı, ekonomik anlamda işlemeye uygun olmayan parsel şekillerinin (yamuk, şekilsiz parsel vb) iyileştiği ve bu parsellerin işlemeye uygun parsel şekli (dikdörtgen parsel gibi) haline geldiği tespit edilmiştir. Ayrıca, işletmecilerin araziye ulaşımında iyileşmelerin gerçekleştiği

belirlenmiştir. Yapılan bu çalışmalar, işletmelerde maliyetlerin azalmasına ve gelirin artmasına olumlu katkı sağlamıştır.

Arazi toplulaştırması çalışmalarının gerçekleştirilmesi, artırılması ve belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi için üreticilerin, toplulaştırmaya yönelik olumlu bakış açılarının olumlu yönde olmasını sağlayacak eğitim ve yayım faaliyetlerine önem verilmesi ve bu çalışmaların artırılarak devam ettirilmesi gerekmektedir. Çünkü üreticilerin, arazi toplulaştırmasının avantajı ve dezavantajı konusundaki bilgi ve bilinç düzeyi; arazi toplulaştırmasında beklenen hedeflere ulaşılmasında önemli rol oynayabilecektir. Çünkü işletmelerdeki parsel sayılarının azalması, parsel büyüklüklerinin artması ve işletmelerin ekonomik büyüklük ölçüğüne

ulaştırılmaları hem işletmeciler açısından hem ülke ekonomisi açısından önemli yararlar sağlayabilecektir. Bu bağlamda, arazi toplulaştırmasının önemini ve farkındalığını artırmaya yönelik politikaların hem bölgesel hem ülke genelinde belirlenmesi, uygulanması ve uygulamaların izlenmesi önem arz etmektedir.

Teşekkür

Bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı'nda hazırlanan Yüksek Lisans tezinin bir bölümüdür. Yüksek lisans tez çalışmamızı 3676-YL1-13 Nolu Proje kodu ile destekleyen Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Yönetim Birimi Başkanlığına teşekkür ederiz. Çalışma, UGAP2018 - 1. Uluslararası GAP Tarım ve Hayvancılık Kongresinde (25-27 Nisan 2018) sunulmuş ve özet olarak basılmıştır.

Kaynaklar

- Anonim, 2012. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, Arazi Toplulaştırması. Erişim Tarihi: 20.12.2012. <http://www.tarimreformu.gov.tr>
- Anonim, 2017a. Arazi Toplulaştırması. Erişim Tarihi: 15.12.2017. <https://haritaonline.blogspot.com.tr/2015/04/arazi-toplulastrmas-nedir.html> <http://www.tarim.gov.tr>
- Anonim, 2017b. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, Arazi Toplulaştırma Çalışmaları. Erişim Tarihi: 14.12.2017. <http://www.tarim.gov.tr/Konular/AraziToplulastrma-ve-Tarla-Ici-gelistirme/Projeler>
- Anonim, 2017c. Isparta Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü Kayıtları, Isparta İlindeki Arazi Toplulaştırması Yapılan ve Devam Eden Projeler, Isparta
- Altıntaş, G., 2006. Tokat İli Erbaa Ovasında Arazi Toplulaştırması Yapılmış Alanlardaki Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Optimum Üretim Planlarının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi. Tokat. 2006.
- Berk, H., 2015. Arazi Toplulaştırma ve Üretici Bilinç Düzeyi. Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Aydın.
- Ekinci, K., 2010. Samsun İli Bafra Ovası Arazi Toplulaştırması Projesinde Çiftçi Davranışlarının Belirlenmesi ve Projenin Sosyo-Ekonomik Yararları. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 120 sayfa, Tokat.
- Engindeniz, D.Y., 2012. Türkiye'de Arazi Toplulaştırma Çalışmalarının Kırsal Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi. 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi. 5-7 Eylül, Konya.
- Eser, Ö., ve Uçan, K., 2012. Arazi Toplulaştırılması Etkinliğinin Belirlenmesi. KSÜ Doğa Bil. Dergisi, 15(2), 38-45.
- Karakayacı, Z., Aydın, A., Gönül, C., Uğur, E., 2016. Arazi Toplulaştırmasının Arazi Değerine Etkisi; Konya İli Alanözü Kasabası Örneği. Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 21(2), 157-167..
- Kumbasaroğlu, H., ve Dağdemir, V., 2007. Erzurum Merkez İlçede Tarım Arazilerinde Parçalılık Durumuna Göre Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi. Atatürk Üni. Ziraat Fak. Derg. 38 (1), 49-58, 2007 ISSN: 1300-9036.
- Küzeci, N., 2008. Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Türkiye'deki Arazi toplulaştırma Çalışmaları. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum. Ankara.
- Miran, B., 2011. Temel İstatistik., İzmir.
- Özer, A., 2010. Çanakkale ile Biga İlçesi Yeniçiflik Köyü Arazi Toplulaştırması Sonrası Durumun İzlenmesi ve Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale.
- Sayılı, M. ve Ekinci, K., 2012. Samsun İli Bafra Ovası Arazi Toplulaştırması Projesinde Çiftçi Davranışlarının Belirlenmesi ve Projenin Sosyo-Ekonomik Yararları. TEPGE Yayın No 202 , 86s, Ankara.